

Tanja Jankovič

Sinhrona recepcija slikanice

Povzetek: Članek je plod diplomske naloge, dokončane pod mentorstvom dr. Metke Kordigel Aberšek marca 2011 v Mariboru. Del je nastajal tudi na študijski izmenjavi Erasmus v Bologni (IT) z inspirativnimi *Fiera del libro per ragazzi*, ogromnimi oddelki knjig za otroke v knjižnicah ter knjigarnami, specializiranimi za prodajo knjig za otroke. Tam je slikanica tudi dokončno dobila svoje mesto. Umetnostna zvrst – slikanica – na enem mestu združuje besedo in sliko, odnos med njima jo dela specifično. Sinhrona recepcija slikanice omogoča polnejše in globlje estetsko doživetje. Že ustvarjena je tako, da sporoča skozi oba medija in umanjkanje posameznega segmenta onemogoča celostno doživetje. Teorija je podkrepljena z izvedbo učnih ur s tretješolci, kjer smo želeli z eksperimentom ugotoviti, ali slikanica ob ustreznih didaktičnih prijemih otrokom res omogoča globlje in polnejše (literarno)estetsko doživetje. V eksperimentu oziroma pri sinhroni recepciji slikanice nas je zanimalo doseganje nekaterih procesnih literarnorecepcijskih ciljev: zmožnost zaznavanja književnih oseb in motivov za njihovo ravnanje, zmožnost razumevanja in doživljanja besedilne stvarnosti, ki vključuje književni prostor, čas in književno dogajanje ter zmožnost zaznavanja razpoloženja. **Ključne besede:** slikanica, sinhrona recepcija slikanice, ilustracija, didaktika slikanice. **Abstract:** The article summarizes the diploma thesis mentored by dr. Metka Kordigel Aberšek in March 2011 in Maribor. A part of it was written in Bologna (Erasmus exchange) where there were huge library and store departments of children's literature available. This is where the picture book got its name. Literary genre – a picture book – combines words with pictures at the same place and it is their relation which makes this genre specific. Synchronous reception of the picture book enables a deeper literary experience. It is designed to use both media and the absence of one would prevent the individual to experience the book as such. In the third grade we carried out the experiment in order to find out whether the picture book if introduced properly would allow children a deeper literary (aesthetic) experience. The experiment focused on the realisation of process literary reception objectives (the ability to perceive the literary characters and the reasons for their actions, the ability to understand and to experience the text which includes literary space, time and literary development as well as the ability to perceive different moods in the text). **Key words:** picture book, synchronous reception of the picture book, illustration, picture book didactics

O slikanici

Predmet članka je sodobna slikanica, ki jo M. Kobe poimenuje *likovno tekstovni monolit*, kar je slikanica v njeni najbolj avtentični obliki, kjer sta likovni in tekstovni delež slikanice organsko spletena v novo sozvočno celoto (Kobe, 1987). V slovenskem prostoru sicer nedvomno dominira *klasična leposlovna slikanica*, kateri je namenjenih največ raziskav in jo običajno tudi enačimo s pojmom slikanice. Pri tej likovni in besedilni element slikanice lahko načeloma obstajata vsak

zase in ju ustvarita dva avtorja (prav tam), lahko tudi v časovno različnih obdobjih (npr. slikaniške izdaje pravljič bratov Grimm). Slikanica je v zadnjih nekaj desetletjih doživela velik razvoj. Prav zato se zdi, da novodobne slikanice ne moremo več enačiti s tem, kar je nekoč veljalo za slikanico. Slikanica je dosegla nove funkcijske in izrazne možnosti, za katere se zdi, da tvorijo povsem samosvoji medij.

V Evropi in v svetu sta se, v iskanju novih izraznih in komunikacijskih možnosti skozi medij slikanice, po drugi svetovni vojni pojavila dva inovativna ustvarjalna vala. Prvi konec petdesetih, z Leom

Lionnijem in njegovo avtorsko slikanico *Little blue and little yellow* (1959), kjer z abstraktnima junakoma slikanice – rumeno in modro packo, radikalno poseže v slikanico, kakršna je bila poznana do takrat. Ta val se z eksperimentiranjem nadaljuje, ko konec šestdesetih doseže svoj višek s teorijo Warje Honegger-Lavater, švicarske ilustratorke, ki trdi, da likovno abstraktna slikanica otroku širi optični in duhovni prostor, realistična ga pa oži. Neuspešna konkretizacija te teorije je predstavljala kratki stik likovno eksperimentirajoče slikanice z otrokom. Za drugi inovativni ustvarjalni val, ki se je pojavil konec šestdesetih, pa je značilna intenzivna komunikacija s sodobnim otroškim uporabnikom ter v slikanico vnaša dinamične, akcijske in močno pripovedne ilustracije. Gre za vedno manj vase in v odraslega knjižnega sladokusca zaverovanega čistega eksperimenta. (Prav tam.)

»Edinstveni značaj slikanice kot umetnostne zvrsti izvira iz dejstva, da je pravzaprav kombinacija dveh ravni komunikacije, verbalne in vizualne.« (Nikolajeva, 2003, str. 5)

Pomemben segment sodobne slikanice je dinamika, ki se ustvari med ilustracijo in besedilom. M. Nikolajeva navaja različne vrste interakcij¹ med besedo in sliko. Z vidika dinamike med besedilom in ilustracijo so bolj kot slikanice, pri katerih se slika in besedilo dopolnjujeta do te mere, da bralca pustita nekako pasivnega, zanimive slikanice, kjer besedilo in ilustracija podajata različni ali celo nasprotujoči si informaciji. Bralca/poslušalca/opazovalca tovrstna dinamika postavi pred različne načine recepcije in odpira različne možnosti interpretacij, s tem pa aktivira tudi bralčevo domišljijo.

Aplikativna vrednost

Poleg tega, da gre pri slikanici za estetsko vzgojo otroka ali sproščeno estetsko igro (Kobe, 1987) in da je slikanica pomemben dejavnik otrokovega razvoja, saj pripomore k razvijanju miselnih procesov in spoznavanju komunikacijskih kod posameznih kultur (Santoro, 2009), bi bilo smotno opozoriti še na dodaten vidik, ki ga slikanica glede svojih funkcijskih zmožnosti vsebuje. Gre namreč za specifiko sodobne slikanice, kjer sta dinamika in preplet vizualnega ter verbalnega dela slikanice tako značajna, da ju ne gre spregledati, in apelira-

ta na senzibilizacijo otroka za recepcijo informacij iz dveh ravni hkrati.

Pravilno odbiranje in razumevanje več informacij z različnih ravni hkrati se zdi v današnjem času, ko smo na vsakem koraku bombardirani z obilico informacij, veččina, ki jo je zelo dobro obvladati. Med informacijami, ki nas obkrožajo že ob preprostem prehodu skozi mesto, prevladujejo vizualne, ki v kombinaciji z besednimi vplivajo na nas neprenehoma, četudi podzavestno. Zato se zdi, da bi bilo treba in mogoče otroka skozi uporabo slikanice v razredu, skozi prijetno estetsko izkušnjo, kjer gre za sprejemanje dveh medijev hkrati, senzibilizirati in postopoma pripraviti na pozornejšo in selektivnejšo pridobivanje in razumevanje informacij v tem svetu. Do tega bi lahko prišli prav zato, ker je slikanica glede na svojo zgradbo, glede na kombinacijo verbalnega in vizualnega načina komuniciranja s sprejemnikom – poslušalcem/bralcem/opazovalcem – »tako kot gledališče ali film, sintetični medij, kjer je celostni smisel mogoče doživeti šele skozi interakcijo različnih komunikacijskih sredstev.« (Nikolajeva, 2003, str. 5.)

Člani Bralnega društva Slovenije so se na strokovnem posvetovanju (2009) z glavno tematiko razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili spraševali, ali šola usposablja za razbiranje vizualno prepričljivih podob in njihovega razmerja do besed. Postavilo se je tudi vprašanje, ali učenci spoznavajo različna razmerja med besedami in vizualnimi sestavinami kombiniranih sporočil in ali razumejo pomen in rabo posameznih sestavin v njih (Grosman, 2009).

Didaktika slikanice doma

Pri slikanici gre glede na njeno specifiko – interakcijo med besedilom in ilustracijo – za potrebo po razvijanju zmožnosti recepcije in presoje tako likovnega kot besednega dela. Ustrezna recepcija slikanice pa je mogoča le ob hkratnem zaznavanju in razumevanju besedilnih in likovnih signalov, ki jih za dekodiranje in sestavljanje pomena vgrajujeta vanjo pisatelj in ilustrator. (Santoro, 2009.)

Na podlagi literarnorecepcijskega komunikacijskega modela didaktike mladinske književnosti po dr. Metki Kordigel Aberšek je učencem treba omogočiti dovolj možnosti za dialog s slikanico,

kar pomeni, da ob stiku s slikanico oblikujejo prvi osnutek lastnega besedilno-slikovnega pomena, da se srečajo z argumentiranimi besedilno-slikovnimi pomeni, ki so jih konstruirali njihovi sošolci in učitelj, treba jim je dati možnost postvarjalnega dialoga s slikanico in ob tem tudi priložnost za konstruiranje novega besedilno-slikovnega pomena. Sledi šolska interpretacija, kjer razvijamo učenčevo recepcijsko zmožnost z usmerjanjem njegove pozornosti na prezrte elemente spoznavne, estetske in etične komponente slikanice. (Kordigel Aberšek, 2008.)

Segmente recepcije slikanice, ki naj bi jih pri didaktiki mladinske književnosti razvijali, bi lahko imenovali procesni literarnorecepcijski cilji. Gre za razvijanje zmožnosti oblikovanja domišljijско-čutne predstave, odkrivanja »vrat za identifikacijo«, zaznavanja pripovedne strukture, zaznavanja značaja književnih oseb, zaznavanja in razumevanja perspektiv, razumevanja in doživljanja besedilne stvarnosti, zaznavanja razpoloženja, zaznavanja in razumevanja avtorja, preklopa iz objektivne v subjektivno miselno shemo, povezovanja motivov v temo in prepoznavanja (literarne) forme. (Prav tam.)

Primer 1: Zmožnost zaznavanja značaja književnih oseb v slikanici

V slikanici se lahko pojavlja na primer vrsta literarnih oseb, o katerih pripovedovalec sploh ne govori, ilustrator pa jih upodobi in tudi obratno. Karakterizacija v slikanici zaživi na drugačen način in verbalni opisi ter vizualne podobe se lahko potrjujejo ali spodbijajo (v *Milijon metuljev* Edwarda van de Vendela je glavni junak na primer slon, kar izvemo šele iz ilustracij). Pri ponazoritvi notranjega sveta književne osebe (strahov, želja, sanjarij itd.) je za podajanje običajno primernejša ilustracija, saj bi bil opis enostavno predolg. Ob tem je ilustracija primernejša tudi pri prikazu junakovega položaja v prostoru in še bolj, kadar je treba ponazarjati psihološke odnose med literarnimi osebami (velikost in postavitev). (Nikolajeva, 2003.)

Slika 1: Ilustracija iz slikanice *Milijon metuljev* Edwarda van de Vendela

Primer 2: Zmožnost zaznavanja časa v slikanici

Čas je običajno likovno težko ponazoriti in je navadno prikazan s pomočjo ur, koledarjev, sončnega vzhoda/zahoda, letnih časov oziroma skozi zaporedje prizorov. Vendar ustvarjalci slikanic uporabljajo specifične likovne tehnike za ponazarjanje časa, gibanja, trajanja. Poleg tega da uporabljajo stripovske taktike (meglice, gibljive črte ...), pa je posebej zanimiva tako imenovana simultana sukcesija – upodobitev človeka v časovno ločenih trenutkih, ki pa jih bralec dojema kot celoto. Za dosego podobnega učinka ilustratorji uporabljajo tudi krožno kompozicijo. Po drugi strani pa že samo zaporedje ilustracij lahko ponazarja gibanje, vendar zgolj iz ilustracij ni mogoče razbrati, koliko časa je minilo med posameznimi ilustracijama ali koliko časa traja dogajanje na ilustraciji. Včasih sta leva in desna stran knjige izkoriščeni, leva za ponazoritev dogodka, desna za podajanje posledice (Kordigel Aberšek, 2008).

Interpretacija

Faza interpretacije besedila »je namenjena usmerjanju pozornosti na posamezne prezrte značilnosti besedila in sistematičnemu razvijanju otrokove recepcijske zmožnosti« (Kordigel Aberšek, 2008, str. 197). Ustvarjanje pomena pri slikanici je specifično prav zaradi besednih in likovnih signalov, na katere je treba otroke tako kot v vseh drugih tudi v fazi interpretacije sistematično opozarjati.

V slikanici je glede na intenzivnost, polnost in globalnost estetskega sporočanja skozi besedni in likovni izraz prisotnih veliko signalov, ki jih je mo-

goče prezreti. Sploh pa je tako glede na ustaljeno prakso dela zgolj z besedilom pri pouku književnosti, kjer učenci (in tudi učitelji) običajno niso vajeni sistematično zaznavati obeh komponent slikanice skupaj. Po drugi strani pa je v času, ko govorimo o »digitalnih generacijah«² ipd. najbrž povsem mogoče, da otroci (kakor na primer zelo hitro usvojijo gibalne spretnosti, kar postaja z leti vedno težje) zaznavajo in »berejo« vizualne elemente veliko hitreje in so sposobni doživljanja slikanice veliko bolj celostno, kot pa sami učitelji. Učitelji bi morali biti v takem primeru še toliko bolj senzibilni za otrokovo ubeseditev literarno in likovno estetske izkušnje.

Problem, na katerega je treba opozoriti, je, da se s slikanico ukvarja pretežno mladinska književnost in didaktika mladinske književnosti. Tako učitelji učence pri delu s slikanico opozarjajo le na prezrte besedilne signale in načeloma ne vedo, kako učence opozoriti na prezrte slikovne signale. Če pa že, jih na prezrte slikovne signale opozorijo zgolj po naključju, odvisno od senzibilnosti in kreativnosti vsakega posameznega učitelja. Za opozarjanje na prezrte slikovne signale v slikanici pa niso strokovno podkovani.

Didaktika slikanice v svetu

M. Nikolajeva in C. Scott na podlagi teorije o bralčevem odzivu, semiotike in hermenevtike navedeta načine recepcije vizualnega in verbalnega v slikanici.³ Recepcija pa se od slikanice do slikanice glede na dinamiko, ki jo besedilo in ilustracija ustvarjata seveda razlikuje. Pa pogledjmo, kaj s slikanico počnejo ponekod po svetu.

Eric Carle in VTS: Ameriški ilustrator in ustvarjalec avtorskih slikanic (Zelo lačna gosonca, Zelo osamljena kresnička ...) je tudi ustanovitelj muzeja slikaniške umetnosti The Eric Carle Museum of Picture Book Art (ZDA). V muzeju delujejo tudi na izobraževalnem področju. Večina aktivnosti, ki jih izvajajo, je sicer vezana na likovno ustvarjanje, od izdelave ilustracij, kolažev in lutk, pa vse do izdelave slikanic. Preko strategije vizualnega mišljenja (VTS – Visual thinking strategy) pa razvijajo vizualne in verbalne spretnosti hkrati. Ob izbranih likovnih delih so po VTS zastavljena vprašanja, kot so: kaj se dogaja na tej sliki; zakaj; kaj vidiš, da misliš tako; kaj še lahko vidimo. Učitelj ob aktivnem poslušanju nato parafrazira učenčeve

odgovore, sprejema individualna mnenja, opozarja na rabo jezika in spodbuja pestrost idej. Učenci pozorno opazujejo, razvijajo in izražajo mnenje, sprejemajo različna stališča in poglede, skupaj razpravljajo, dokazujejo in oblikujejo ideje.

Quentin Blake in slikanica: Angleški ilustrator Quentin Blake, pri nas najbolj poznan po ilustracijah *Matilde* in *Čarovnic*, ni samo to. Njegova spletna stran (www.quentinblake.com) je dobro organizirana in bogato založena zakladnica vsebin. Dokumentira ogromno tega, kar ilustrator počne. Na naloženih posnetkih si je mogoče ogledati, kako poteka nastajanje njegovih ilustracij, katere pripomočke uporablja in kako itd. V razdelku Teachers & Parents (Učitelji in starši) pa se pod rubriko QB in the Classroom (QB v učilnici) nahaja nekaj idej za uporabo njegovih avtorskih slikanic pri delu z učenci. Opisane aktivnosti so s stališča sinhrona recepcije slikanice zanimive predvsem, ker navajajo, da je za interpretacijo ključnega pomena uporaba tako besednih kot slikovnih signalov slikanice.

Molly Bang, Picture this: Molly Bang je ameriška ilustratorka. V knjigi z naslovom *Picture This: how pictures work* podaja specifičen pristop k vizualni pismenosti. Pravi, da okolje zaznavamo skozi like, ki jih vedno znova postavljamo v kontekst, kar raziskuje na podlagi lastnih ilustracij Rdeče kapice. Like različnih barv, velikosti in oblik daje na papir ter raziskuje vpliv postavitve, kontrastov in dinamike, ki jo posamezna kompozicija ustvari. Pristop raziskovanja in opazovanja dinamike ter ilustriranja skozi abstraktne like je zanimiv, saj spodbuja videti osnove dinamike na sliki. Otroka pa z drugačnim pristopom in pogledom na ilustracijo odmika od šablonskih podob, ki jih je tako enostavno ponotranjiti (skozi vpliv risank, bodisi Disneyja bodisi japonske masovne produkcije, ali pa slabih, kičastih slikanic).

Predstavitev eksperimenta

Na podlagi spoznanega v teoriji sta bili izvedeni dve učni uri s tretješolci (njihove recepcijske zmožnosti v tretjem razredu niso več na samem začetku, prav tako pa smo želeli izpodbiti splošno prepričanje, da je delo s slikanico primernejše za majhne otroke, da je slikanica za starejše otroke preotročja). Preverjali in potrjevali smo predpostavko, da sinhrona recepcija slikanice

ob ustreznih didaktičnih prijemih otrokom res omogoča globlje in polnejše doživetje. Za eksperiment je bila izbrana sodobna avtorska slikanica *Zelena ladja* – Quentin Blake, saj ustreza kriteriju slikanice kot likovno-tekstovnega monolita in ker smo predvidevali, da učenci slikanice ne poznajo, kar se je izkazalo za resnično. V eksperimentu smo primerjali doseganje nekaterih procesnih literarnorecepcijskih ciljev med eksperimentalno skupino, ki je ob poslušanju zgodbe opazovala tudi ilustracije, ter kontrolno skupino, ki je zgodbo zgolj poslušala, brez spremljave ilustracij. Zanimalo nas je: zmožnost zaznavanja književnih oseb in motivov za njihovo ravnanje, zmožnost razumevanja in doživljanja besedilne stvarnosti, ki vključuje književni prostor, čas in književno dogajanje ter zmožnost zaznavanja razpoloženja.

Slika 3: Naslovna ilustracija Zelene ladje Quentina Blakea

Zaključek

Praktična izvedba učnih ur s slikanico se je izkazala za zelo zgovorno. Rezultati, ki potrjujejo predpostavko, da je integralno delo s slikanico v razredu nujno potrebno in da sinhrona recepcija slikanice omogoča globlje doživljanje in s tem tudi polnejšo izkušnjo, so bili pričakovani. Učenci iz eksperimentalne skupine so bili v prednosti pred kontrolno skupino pri doseganju večine procesnih literarnorecepcijskih ciljev – lažje, hitreje in bolj polno so zaznavali in doživljali književne osebe, književno dogajanje, književni čas in razpoloženje, kar je bilo razvidno že v fazi interpretacije, prav tako pa tudi v fazi poglobljanja doživetja. Približno enako so učenci iz eksperimentalne in učenci iz kontrolne skupine doživljali le književni prostor. Predpostavljam, da je tu imela veliko vlogo tudi naslovna ilustracija slikanice, uporabljena v fazi uvodne motivacije, ki književni prostor tudi ponazarja. Tako v fazi interpretacije kot fazi poglobljanja doživetja so učenci iz eksperimentalne skupine bolj sodelovali, bili so bolj notranje motivirani in bolj čustveno angažirani. Izdelki otrok iz eksperimentalne skupine so bili bolj izvirni, bolj vsebinsko polni in dodelani, tako v besednem kot v likovnem izrazu. Tu se na podlagi boljšega razumevanja, globljega doživljanja in večjega pokrivanja pomenskega polja besedila ter pomenskega polja učencev kaže bolj argumentirano in polnejše subjektivno vrednotenje otrok iz eksperimentalne skupine. Učenci iz eksperimentalne skupine so v

Preglednica 1: Kako sta bili učni uri zastavljeni

Faze učne ure	Eksperimentalna skupina	Kontrolna skupina	Primerjava
Uvodna motivacija	Ob projekciji naslovne ilustracije zastavljena po strategiji vizualnega mišljenja	Ob projekciji naslovne ilustracije zastavljena po strategiji vizualnega mišljenja	Enako zastavljeno
Branje	Ob projekciji ilustracij	Brez ilustracij	Različno zastavljeno
Interpretacija	Klasična interpretacija z podvprašanji – ali so to informacijo pridobili iz besedila ali ilustracije	Klasična interpretacija	Zelo podobno zastavljeno
Poglobljanje doživetja	Učenci zapišejo kratek domišljjski spis o nadaljevanju zgodbe (Kaj bi se zgodilo, če...?)	Učenci zapišejo kratek domišljjski spis o nadaljevanju zgodbe (Kaj bi se zgodilo, če...?)	Enako zastavljeno

Preglednica 2: Primerjava rezultatov eksperimenta po fazah učne ure

Faze učne ure	Eksperimentalna skupina	Kontrolna skupina
Uvodna motivacija	Učenci so bili približno enako motivirani za sodelovanje in zato enako senzibilizirani za literarno (likovno) estetsko doživetje. Odstrli smo njihove horizonte pričakovanj.	
Branje	Učenci so zelo zbrano poslušali pripovedovanje zgodbe ob projekciji ilustracij.	Učenci so nekoliko manj zbrano sledili pripovedovanju zgodbe.
Interpretacija	Učenci so zelo motivirano sodelovali, na posamezno vprašanje je bilo podanih več različnih odgovorov, svoje misli so artikulirali v bogato tvorjenih povedih. Njihovo doživljanje se je izkazalo za polno in celostno.	Učenci so potrebovali spodbude za sodelovanje. Njihovi odgovori so bili kratki in jedrnat. Težave so imeli pri zaznavanju in razumevanju vseh procesnih literarnoreceptijskih ciljev. Z več težavami so povezovali ključne podatke v celoto.
Poglobljanje doživetja	Zapisi ⁴ učencev so bili daljši, z lepše oblikovanimi mislimi. Zapisali so več različnih domišljjskih koncev zgodbe, ki so jih v nekaterih primerih spontano nadgradili z ilustracijami.	Zapisi ⁵ učencev so bili krajši in večinoma zelo podobni. Sestavljeni so bili iz krajših stavkov. Zaradi pomanjkljivega tvorjenja besedilnih pomenov so tudi manj motivirano sodelovali.

fazi poglobljanja doživetja spontano (brez mojih navodil) pričeli ilustrirati svoje zapise. Tudi v likovnem izrazu se je kazalo nadgrajevanje slikaniške stvarnosti. Besedilno so torej povezali z likovnim ter svojo literarno-likovnoestetsko izkušnjo nadgradili tako likovno kot literarno.

Za konec bi morda samo še dodali, da lahko sinhrona recepcija slikanice otrokom omogoči lepo in polno likovno in literarnoestetsko izkušnjo, kar bi bilo smotrno še razvijati in tudi nadgrajevati. Sodobna slikanica je umetnostna zvrst, ki se izraža tako na vizualni kot na verbalni ravni in kot tako jo je treba tudi spoštovati in obravnavati. ■

Viri in literatura:

1. Agoglia, R. (2007). Visual Thinking Strategies. Pridobljeno 18. 10. 2010 s spletne strani: <http://www.carlemuseum.org/downloads/VTS%20Final.pdf>.
2. Blake, Q. (1998). Zelena ladja. Tržič: Učila.
3. Grosman, M. (2009). Uvod. V J. Vintar (Ur.), Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili (str. 5–8). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
4. Kobe, M. (1987). Pogledi na mladinsko književnost. Ljubljana: Mladinska knjiga.
5. Kordigel Aberšek, M. (2008). Didaktika mladinske književnosti. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
6. Nikolajeva, M. (2003). Verbalno in vizualno: slikanica kot medij. Otrok in knjiga, 58, 5–26.
7. Nikolajeva, M. in Scott, C. (2001). How picturebooks work. New York: Garland Publishing.
8. Nordqvist, S. (2005). Palačinkova torta. Ljubljana: Epta.

9. QB in the classroom (b.d.) Pridobljeno 13. 10. 2010 s spletne strani: <http://www.quentinblake.com/tp/classroom.html>.
10. Rot Gabrovec, V. (2009). Z Alico v čudežni deželi. V J. Vintar (Ur.), Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 25–44.
11. Santoro, I. (2009). Pisani svet slikanice. V J. Vintar (Ur.), Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili (str. 63–74). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
12. Van de Vendel, E. in Cneut, C. (2007). Milijon Metuljev. Kranj: Narava.
13. What is VTS Guiding Principles. (b.d.) Pridobljeno 18. 10. 2010 s spletne strani: <http://www.vtshome.org/pages/what-is-vts-guiding-principles>.

Opombe:

- 1 *Simetrična interakcija* – besede in slike pripovedujejo isto zgodbo, informacija se podvaja v dveh oblikah komunikacije. Taka slikanica pušča zelo malo, če sploh kaj, prostora domišljiji. *Komplementarna interakcija* – besede in slike medsebojno zapolnjujejo vrzeli in pomanjkljivosti. *Stopnjevalna interakcija* – slike podčrtujejo in presegajo pomen besed, včasih tudi obratno. *Kontrapunktna/protislovna interakcija* – v skupnem sporočilu besedila in slik presega sporočila posamičnih ravni komunikacije. *Kontradiktorna/nezdružljiva interakcija* – nastopa kot skrajna oblika protislovne interakcije. Besedilo in slike se zlijejo v zanimivo, pogosto dvoumno sporočilo, ki bralca prisili k razmišljanju o vsebini slikanice. (Nikolajeva, 2003.)
- 2 Izraza »digitalni domorodci« in »digitalni priseljenci« je zložil Prensky, navaja pa jih V. Rot Gabrovec v zborniku Bralnega društva Slovenije, *Razmerja med slikovnimi in besednimi sporočili* (2009, str. 26).
- 3 *Teorija o bralčevem odzivu* – v besedilnem in v vizualnem delu slikanice obstajajo t. i. »vrzeli«, ki jih besedilo in podobe medsebojno dopolnjujejo, ob tem pa puščajo prostor bralcu/gledalcu, da

jih zapolni s svojim predhodnim znanjem, izkušnjami, pričakovanji ipd. *Semiotika* – pri slikanici gre za konvencionalne (besede) in slikovne oz. predstavne (kompleksne) znake. Predvideva, da bo bralec za poglobljeno razumevanje seznanjen s sklopom kod, ki jih uporabljata avtorja verbalnih in vizualnih sporočil. *Hermenevtika* – recepcija se začne pri splošnem (celoti), se nato nadaljuje s podrobnostmi in se spet, tokrat z več razumevanja, vrne k celoti in se tako nadaljuje v tako imenovanem hermenevitičnem krogu. Začne pri vizualnem ali verbalnem, gre pa za vzbujanje pričakovanj, ki pripeljejo do novih izkušenj, te pa ponovno do pričakovanj – tako bralec potuje od verbalnega k vizualnemu in spet nazaj. Pri tem se njegovo razumevanje nenehno pogloblja, vsako naslednje branje pa poveča možnosti za bolj celostno interpretacijo. (Nikolajeva in Scott, 2001.)

- 4 Zapis primera učenca iz eksperimentalne skupine; nadaljevanje zgodbe o zeleni ladji (domišljijjski zaključek):
Zadnji dan najinih počitnic smo se z zeleno ladjo uspešno prebili skozi nevihto. Nato je gospa Drevnikova z dolgim bršljanom privezala izdelano ladjo, kakor da bi končno prispela v pristanišče

... Ga. Drevnikova, Poveljnik in Alica so ladjo povečali in ji dodali še jadra. Nato je začelo deževati. Zelena ladja je izgubila jadra, kar odpihnilo jih je. Vitka drevesa so se podrla, z dreves ki so bila obrezana kot dimnika, je odpihnilo vse liste, hišica na starodavnem štoru je padla z njega in se raztreščila. Blisk je razparal nebo, grom je zadonel preko neba, nenadoma je vse potihnilo, zavlada popolna tišina. Dež je ponehal, namesto hišice je bila prava kabina, namesto vitkih dreves sta bila prava jambora, namesto dreves, obrezanih kot dimnika, sta bila dimnika, sploh cela ladja je postala čisto prava ladja. Iz kabine je prišel kapitan, bil je zelo podoben tistemu moškemu na sliki, z uniformo.

- 5 Zapis primera učenca iz kontrolne skupine; nadaljevanje zgodbe o zeleni ladji (domišljijjski zaključek):

Zadnji dan najinih počitnic smo se z zeleno ladjo uspešno prebili skozi nevihto. Nato je gospa Drevnikova z dolgim bršljanom privezala izdelano ladjo, kakor da bi končno prispela v pristanišče... in otroka sta odšla k teti. Malo časa sta se igrala in nekdo je pozvonil. Bil je prijatelj Žiga. Vprašal je, se gremo igrat? Alica je rekla ja in imeli so se lepo.

